

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

ГРОМОВЕНКО К. В.,

кандидат юридичних наук, ректор
(Міжнародний гуманітарний
університет)

УДК 341.231.145

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ УСТАНОВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ СИСТЕМИ ООН

У статті висвітлено специфіку міжнародно-правового забезпечення освітніх відносин в вищих навчальних установах, утворених під егідою міжнародних організацій системи ООН. Особлива увага приділена стандартам здійснення вищої освіти в таких закладах, відображених у міжнародних договорах та резолюціях міжнародних організацій, у статутних та регламентних актах цих університетів та інститутів.

Ключові слова: вища освіта, ІКАО, ММО, Світовий морський університет, ФАО.

В статье освещена специфика международно-правового обеспечения образовательных отношений в высших учебных учреждениях, созданных под эгидой международных организаций системы ООН. Особое внимание уделено стандартам осуществления высшего образования в таковых заведениях, отраженных в международных договорах и резолюциях международных организаций, а также в уставных и регламентных актах данных университетов и институтов.

Ключевые слова: высшее образование, ИКАО, ММО, Всемирный морской университет, ФАО.

This article is highlighting the international legal provision of the regulation of educational relations in higher educational institutions, created under aegis of the international organisations of the UN system. Particular attention is paid to the standards of the higher education realisation in those institutions, reflected in the international treaties and resolutions of the international organisations, also as in the statutes and regulations of relevant universities and institutions.

Key words: Higher Education, FAO, ICAO, IMO, World Maritime University.

Аналіз специфіки міжнародних стандартів формування та організації вищої освіти, реалізації права на таку освіту наразі має надзвичайну важливість, зокрема для вітчизняної та глобальної правової доктрини. При цьому істотною складовою відповідного наукового аналізу стає специфіка організації діяльності установ вищої освіти, заснованих міжнародними організаціями. Можна стверджувати, що ООН та певною мірою ЮНЕСКО продемонстрували прагнення до утворення установ вищої освіти, таких як Університет миру та Університет Об'єднаних Націй. Водночас важливо дослідити позицію інших спеціалізованих установ ООН до цього питання.

Таким чином метою цієї статті є визначення особливостей аспектів регламентації діяльності таких установ вищої освіти, що діють під егідою спеціалізованих міжнародних

організацій системи ООН у сучасному міжнародному праві. За таких умов завданнями цієї статті стають комплексний аналіз відповідних угод та резолюцій міжнародних організацій системи ООН, статутних та регламентних актів відповідних навчальних установ, визначення процедур та практичних результатів їх діяльності. Серед вітчизняних дослідників питанням аналізу міжнародного права у сфері вищої освіти приділяли увагу такі вітчизняні автори як Б.В. Бабін, М.В. Буроменський, В.Г. Буткевич, О.О. Грінченко, А.І. Дмитрієв, В.В. Мицик [1] тощо, водночас питання діяльності навчальних установ міжнародних організацій практично не підіймалися.

Досвід діяльності у сфері вищої освіти Міжнародної морської організацій (далі – ММО) свідчить, що ця спеціалізована установа також стала обійматися утворенням окремої академічної установи під своєю егідою. Такою структурою став Світовий морський університет (англ. World Maritime University, WMU, далі – СМУ). СМУ був заснованим ММО на початку 80-х років XX ст. в умовах нестачі якісно підготовлених освічених експертів морської галузі особливо у країнах, що розвиваються. З 1983 р. діяльність СМУ стала можливою завдяки фінансовій підтримки уряду Швеції та міста Мальме, які разом з іншими донорами надавали установі підтримку [18].

Метою СМУ, як незалежної академічної установи, було визначене надання якісної підготовки фахівців у сфері морського адміністрування, освіти та менеджменту, зокрема підтримка програм технічної співпраці ММО з акцентом на сприяння країнам, що розвиваються, підвищувати їх здатність відповідати міжнародним нормам морської безпеки та попередженню забрудненню, та наданням пріоритету для програм концентрованих на розвитку людських ресурсів та підвищення інституційної спроможності [18].

Діяльність СМУ ґрунтується на таких десяти цінностях: лідерство, що полягає у першому місці в післядипломній освіті, дослідження, забезпечення інституційної спроможності для глобального морського господарства; цілісність, яка відображена у повній справедливості, неупередженості та справедливості дій; повага, що втілюється у професіоналізмі та прагненні отримати гідну оцінку від інших; підзвітність, розкрита у прозорості та прозорості заходів; співпраця, що полягає у розвитку та підтримці ефективної робочої взаємодії та партнерства; інноваційність, розвинута у винахідливому вирішенні проблем; транспарентність, що зумовлює відкритість комунікацій; ефективність, втілена у своєчасних, економних та точних результатах; відповідність, забезпечена виконанням політики; сталість, визначена підтримкою моделей сталого розвитку для морського та океанічного сектору [18].

Цікаво, що діяльність СМУ у Мальме здійснюється на підставі угоди, укладеної 1 лютого 1960 р. між Міжурядовою морською консультативною організацією та Швецією про застосування до організації відповідних привілеїв та імунітетів. Основними документами для діяльності СМУ слід вважати його Хартію, Інтерпретаційний статут, Загальний управлінський статут, Тимчасовий статут Фінансового фонду СМУ, Порядки акредитації ступенів магістра та доктора філософії, Статут програм та нагород СМУ тощо. Додамо, що академічні ступені СМУ легалізуються через застосування до них стандартів Швеції (наявна спеціальна заява національного міністерства освіти) та Німеччини (акредитація Центру оцінювання Землі Ганноверу) [18].

При цьому Канцлером СМУ традиційно обирається Генеральний секретар ММО. Хартію (Статут) СМУ було затверджене резолюцією ММО А.1130(30). За ч. «b» ст. 2 Хартії до завдань СМУ віднесено діяльність у сфері опрацювання найвищих практичних стандартів у сферах морської безпеки, ефективності судноплавства, попередження та протидії морському забрудненню, включаючи забруднення повітря. Згідно ст. 3 Хартії СМУ гарантується академічна свобода, свобода фінансової діяльності, свобода залучення персоналу та інституцій для досягнення завдань, свобода формування студентського корпусу (англ. «student body»). СМУ та його персонал мав, за Хартією, керуватися Конвенцією ММО та Статутом ООН [7].

Важливою слід визнати ст. 4 Хартії, яка формує мандат СМУ та відносить до нього надання державам потужностей післядипломної освіти, досліджень та професійного розвитку, виступ в якості форуму міжнародне визнаних експертів з усіх морських питань, забезпечення уніфікації морської освіти та підготовки, співробітництва щодо виконання стандартів ММО, реалізації інших міжнародних угод у сфері судноплавства [7].

Значну цікавість становить й ст. 5 Хартії, якою ретельно визначено практичні напрями роботи СМУ, до яких віднесене встановлення вимог до вступу в заклад та проходження навчання, затвердження та викладання програм та курсів, вибір методик поширення знань, надання академічних дипломів та сертифікатів, дисциплінарні покарання студентів, співпраця з іншими університетами та закладами з реалізації навчальних програм, надання відзнак та почесних ступенів, заснування кафедр, призначення та звільнення персоналу й визначення умов його праці, публікація матеріалів рекомендованих (англ. «under the imprimatur») університетом та щорічних звітів, надання дослідницьких та експертних послуг, вирішення питань проживання студентів, користування власністю та коштами зокрема грантами та внесками, заснування фондів та центрів, вирішення питання оплати за навчання, вжиття інших заходів для досягнення «цілей Університету як місця освіти, навчання, дослідження та поширення знань» [7].

Водночас низку ключових питань роботи СМУ містить й Інтерпретаційний статут закладу 1991 р., редакція якого у 2017 р. була затверджена Радою керуючих СМУ та передбачає основні ланки управління установою, такі як Президент СМУ, Рада керуючих (англ. «Board of Governors»), Академічна рада (англ. «Academic Council») та Виконавча рада (англ. «Executive Board») й Секретаріат СМУ. Саме цей акт визначає, що академічна програма СМУ має затверджуватися саме Академічною радою установи [14].

Наразі до стратегічних напрямів дій СМУ належать чотири загальні мети. Це виховання та зрощення морських та океанічних лідерів; удосконалення морських та океанських досліджень; посилення стратегічної співпраці та партнерства; зміцнення фінансової та інституційної сталості. Зазначені напрями розвивають План стратегічного бачення СМУ на 2016-2019 роки, який фокусувався на реструктуризації академічних пропозицій закладу, зміцненні його науково-дослідних можливостей, подвоєнні щорічного прийому студентів, удосконаленні програми магістерської освіти, підтримці глобального розвитку морського потенціалу. План також передбачав розробку, впровадження й доопрацювання бізнес-моделі, що буде функціонувати в якості оперативної платформи на стійкому рівні в довгостроковій перспективі. Документом було визначено стратегічні пріоритети, сформульовано бачення, визначено місію та визначено набір основних цінностей [18].

Варто додати, що План стратегічного бачення СМУ на 2016-2019 роки у травні 2015 р. був погоджений на рівні СМУ в травні 2015 та був взятим до уваги Радою ММО та Асамблеєю ММО у грудні 2015 р., з урахуванням Дослідження фінансової сталості СМУ. Серед іншого План передбачав утворення спеціального Фінансового фонду СМУ та розширення мандату СМУ стосовно океанічних досліджень. План включав у себе засади діяльності закладу, його місію та вісім стратегічних напрямів роботи, коротко- та середньострокові плани, координацію із цілями ООН, графік реалізації та засоби підтримки, включаючи посилення внутрішнього менеджменту [17].

План спирався на попередній п'ятирічний досвід роботи СМУ та визначався як відповідь на ринкові, фінансові та операційні виклики університету, шляхом реструктуризації та відновлення академічних програм та досліджень. План було схвалене для підтримання високих академічних стандартів програм, курсів, наукових досліджень та інших продуктів СМУ, та навіть для визнання СМУ «вершиною передового досвіду в забезпеченні післядипломної морської та океанічної освіти, досліджень та розбудови потенціалу» [17].

План стратегічного бачення СМУ узагальнив окремі плани закладу, такі як Міжнародний просвітницький план, План досліджень, консультацій та докторських робіт, План курсів професійної підготовки та Бібліотечний план. Цікаво, що попередній план СМУ, на 2014-2018 роки був заміненим на новий достроково, зокрема, через схвалення ООН 25 вересня 2015 р. нового програмного акту «Трансформуємо наш світ: Порядок денний сталого розвитку 2030», завдання якого 7, 14, 17 та інші прямо стосувалися мандату СМУ. Також схваленню нового Плану сприяло затвердження ООН 12 грудня 2015 р. Паризької угоди щодо змін клімату та отримання СМУ гранту в 100 млн. доларів на дослідження океанічних проблем [17].

Слід додати, що крім СМУ під егідою ММО діє й Міжнародний інститут морського права (International Maritime Law Institute, далі – МІМП), розташований на Мальті. МІМП визначено як міжнародний центр підготовки фахівців з морського права, що має забезпечувати поширення знань та експертної оцінки у сфері морського права, з особливою увагою до безпеки судноплавства та попередженню забруднення моря. Навчання вимогам конвенцій в МІМП супроводжується підготовкою слухачів до процесів їх національної реалізації у законодавстві відповідних країн. Керівництво МІМП здійснює Керівна Рада (англ. «Governing Board»), Комітет з фінансових та людських ресурсів та Академічний комітет. Головою Керівної Ради є Генеральний секретар ММО, а її почесними членами – колишні Генсеки ММО [12].

Наразі до складу Ради входять Директор інституту, а також представник Мальти в ММО, правовий консультант Bureau Veritas (Франція), директор департаменту технічної співпраці ММО, колишній голова Агентства морського судноплавства Швеції, колишній президент Міжнародного морського комітету, колишній директор Lloyd's Register (Великобританія), професори Університету Софія (Японія) та Університету Любляни (Словенія), керівники морських адміністрацій Кенії та Гани тощо [12]. Отже, для такого залучення характерним стало поєднання академічної та експертної спільноти. Члени Керівної Ради водночас є членами одного з двох комітетів МІМП. Згідно Угоди між ММО та Мальтою про функціонування МІМП витрати на функціонування інституту несе Уряд Мальти та донорські фонди, жодного фінансування за кошт ММО інституту не надається. МІМП має власний академічний персонал, адміністративний та допоміжний штат та водночас залучає до участі в освітньому процесі професорів інших навчальних закладів [12].

Іншим навчальним закладом під егідою ММО слід вважати Міжнародну академію морської безпеки, рятування та довкілля (International Maritime Safety, Security and Environment Academy, далі – МАМБРД). Ця Академія була заснована згідно з двосторонньою Угодою між Урядом Італії та ММО про співпрацю у секторі совіти та підготовки від 10 березня 1988 р. з особливою увагою до навчання громадян держав, що розвиваються. Тривалий час функцію закладу за цією угодою під егідою ММО виконувала Міжнародна морська академія в Триєсті, але цей заклад припинив освітню діяльність у 2005 р. і з того часу Уряд Італії визначив саме МАМБРД як заклад, призначений для реалізації вимог Угоди [4].

Специфікою МАМБРД стала підготовка у сфері морського публічного сектору, зокрема щодо виконання функцій держави порту, прапору та прибережної держави та здійснення навчання переважно у форматі стислих курсів. За власним статусом МАМБРД є неприбутковою організацією, яка перебуває у володінні публічних установ, таких як Провінція Генуя та Регіон Лігурія, національних асоціацій судовласників та морських профспілок Італії; Керівна Рада академії включає посадових осіб італійських міністерств транспорту, освіти та морської охорони [4].

Варто вказати, що не усі спеціалізовані установи ООН приділяють таку увагу організації процесів вищої освіти, як ММО. Прикладом подібна до ММО спеціалізована установа ООН, Міжнародна організація цивільної авіації (далі – ІКАО) не утворила під власною егідою жодного навчального закладу та не уклала з цих питань договори з державами ООН. Замість цього ІКАО має практику укладання угод з окремими авторитетними авіакосмічними університетами світу.

Прикладом такої взаємодії є угоди ІКАО з приватним Аеронавігаційним університетом Ембрі-Ріддл (Embry-Riddle Aeronautical University), розташований в США (Дейтон-Біч, Флорида та Прескотт, Арізона). Університет Ембрі-Ріддл сьогодні є найбільшою в світі університетською мережею з авіакосмічною спеціалізацією, що охоплює більше двадцяти тисяч студентів, 130 університетських містечок та сорок академічних програм освіти [8]; [9]. Зокрема в рамках співпраці цей американський університет розробляє модельні курси, які потім рекомендує ІКАО для підготовки кадрів [11].

Втім, ІКАО звертає увагу й на вітчизняні заклади, такі як Національний авіаційний університет. Представники цього закладу у 2017 р. підписали з ІКАО Угоду про управлінські послуги, за цією домовленістю передбачає залучення ІКАО для придбання сучасного

авіаційного обладнання (авіатренажерів-симуляторів) та модернізації навчальних програм вітчизняного закладу [3]. Втім, ще у 1996 р. в рамках Національного авіаційного університету було відкрите Європейський регіональний навчальний центр ІКАО з авіаційної безпеки, а у 2002 р. – Європейський регіональний навчальний центр ІКАО з підготовки державних інспекторів з безпеки польотів та льотної придатності повітряних суден. Це призвело до того, що наразі в рамках цього університету діє, на правах факультету, Інститут ІКАО [2].

Інший підхід до вищої освіти демонструє Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (далі – ФАО), що запровадила сталі інституційні механізми співпраці водночас з багатьма академічними та дослідницькими установами.

Для організації відповідної двосторонньої співпраці ФАО, згідно із затвердженими організацією Керівними принципами, відкрита для установ, які є визнаними та акредитованими, мають належний професорсько-викладацький та студентський склад та користуються академічними свободами й інституційною автономією, відповідають критеріям ведення бізнесу, встановленими ООН, є транспарентними в управлінні та фінансуванні. Така співпраця реалізується ФАО в рамках стратегічних цілей організації та з урахуванням програми співпраці з країною місцезнаходження університету [5].

Ключовою формою такої співпраці ФАО слід вважати Програму партнерства «Освіта для селян» (англ. «Education for Rural People», ERP). В рамках цієї програми ФАО діє за підтримки коштів, наданих Італійським агентством співпраці для розвитку, Урядом Сан-Маріно, Міністерством закордонних та європейських справ Франції, Світовою продовольчою програмою ООН. Додаткова підтримка цієї програми ФАО здійснюється з боку ЮНЕСКО, зокрема регіональних офісів ЮНЕСКО у Бангкоку й Сантьяго, офісу ЮНЕСКО в Пекіні. Зазначена програма спрямована на поглиблені дослідження взаємозв'язку між освітою, сільським господарством, агрокультурою, продовольчою безпекою та сільським розвитком [16].

При цьому в рамках такої програми внесок конкретного університету може мати характер підготовки курсів та навчальних посібників, здійснення досліджень та публікацій або у вимірі польових проектів. Такий внесок має охоплювати основні напрями роботи ФАО, такі як сільське господарство, економічне та соціальне життя, рибальство та аквакультуру, природні ресурси й технічну співпрацю. Цікаво, що хоча на ресурсах ФАО є спроба узагальнення усіх наявних сільськогосподарських університетів світу [6], конкретну участь у програмі «Освіта для селян» взяло декілька університетів, насамперед італійських (Університет Болоньї, Неаполітанський університет, Римський університет Ла Сап'єнца, Римський університет Тор Вергата, Третій римський університет та Університет Пенджабу) [15].

Водночас, як й ІКАО, ФАО може укладати угоди з окремими авторитетними навчальними закладами. Прикладом такої взаємодії слід вважати Меморандум про співпрацю між ФАО та Університетом Кіото, укладений у 2016 р. Ця угода розрахована на довготривале співробітництво, сфокусоване на обміні знанням та досвідом зокрема з питань харчових відходів та міської продовольчої політики, розвитку засобів моделювання агрокультури, та виявлення зв'язків між змінами клімату та розвитком агрокультури. В рамках реалізації цього меморандуму ФАО провело в Кіото низку міжнародних симпозіумів [10].

Отже варто прийти до таких висновків. Особливий характер носить безпосередня організація вищої освіти у роботі спеціалізованих установ, яка знайшла своє втілення у існуванні університетів з особливим міжнародно-правовим статусом. Це насамперед стосується утворених резолюціями ММО, Світового морського університету та Міжнародного інституту морського права, координованій ММО Міжнародної академії морської безпеки, рятування та довкілля. Інші спеціалізовані установи ООН, такі як ІКАО, або обмежуються укладанням угод із потужними профільними національними університетами, або, такі як ФАО, супроводжують укладання угод формуванням загальних керівних принципів та програм взаємодії з профільними університетами.

Усі форми координації вищої освіти або взаємодії з її закладами установами системи ООН ґрунтуються на безумовній повазі до академічної свободи із дотриманням принципів фінансової звітності та кореляції науково-викладацької діяльності із завданнями

міжнародних організацій. Визначення ролі вищих навчальних закладів міжнародних організацій у наступному формуванні сучасних міжнародно-правових інститутів у сфері вищої освіти має стати предметом додаткових наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Бабін Б. В. Питання розвитку та реалізації міжнародних стандартів прав корінних народів : монографія / Б. В. Бабін, О. О. Грінченко, А. В. Приходько. – Одеса : Фенікс, 2018. – 238 с.
2. Інститут ІКАО. Національний авіаційний університет. URL: <https://nau.edu.ua/ua/menu/navchalni-pidrozdili/institutes/ikao.html>
3. Український Національний авіаційний університет підписав Угоду про управління послугами з Міжнародною організацією цивільної авіації: Посольство України в Канаді. URL: <https://canada.mfa.gov.ua/news/59069-ukrajinsykyj-nacionalnyj-aviacijnij-universitet-pidpisav-ugodu-pro-upravlinsyky-poslugy-z-mizhnarodnoju-organizacijeu-civilynoji-aviaciji-ikao> (Last accessed: 13.05.2018).
4. About IMSSEA. International Maritime Safety, Security and Environment Academy. URL: <https://imssea.org/the-academy/about-us/> (Last accessed: 13.01.2018).
5. Academia and Research Institutions. FAO. URL: <http://www.fao.org/partnerships/academia/our-approach/en/> (Last accessed: 13.01.2018).
6. Agricultural Universities. FAO. URL: <http://www.fao.org/ag/aga/AGAP/FRG/Feedsafety/univer/agriuniver.htm> (Last accessed: 13.01.2018).
7. Charter of the World Maritime University (as of 1 January 2018) as adopted by IMO Assembly Resolution A.1130(30). WMU. URL: https://wmu.se/sites/default/files/documents/files/WMU%20Charter%20-%201%20January%202018_0.pdf (Last accessed: 13.01.2018).
8. Embry–Riddle Aeronautical University. ERAU. URL: <https://erau.edu/> (Last accessed: 13.01.2018).
9. Embry–Riddle Aeronautical University. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Embry%E2%80%93Riddle_Aeronautical_University (Last accessed: 13.01.2018).
10. FAO and Japan hold high-level discussions to bolster a strong partnership. FAO. URL: <http://www.fao.org/asiapacific/news/detail-events/en/c/467883/> (Last accessed: 13.01.2018).
11. ICAO and Embry Riddle formalize new TRAINAIR PLUS agreement. ICAO. URL: <https://www.icao.int/Newsroom/Pages/ICAO-and-Embry-Riddle-formalize-new-TRAINAIR-PLUS-agreement.aspx> (Last accessed: 13.01.2018).
12. IMO International Maritime Law Institute. IMLI. URL: <https://www.imli.org/about-us/imo-international-maritime-law-institute> (Last accessed: 13.01.2018).
13. International Institute of Agriculture Convention signed at Rome June 7, 1905. Library of Congress. URL: <https://www.loc.gov/law/help/us-treaties/bevans/m-ust000001-0436.pdf> (Last accessed: 13.01.2018).
14. Interpretation Statute. 01 July 2017. WMU. URL: https://wmu.se/sites/default/files/documents/files/Interpretation_Statute_amended1July2017.pdf (Last accessed: 13.01.2018).
15. Knowledge Sharing between the Universities members of the ERP partnership, and supporting capacity development for food security. FAO. URL: <http://www.fao.org/erp/universities/knowledge-sharing-and-capacity-development-for-food-security-universities-contribution/en/> (Last accessed: 13.01.2018).
16. The ERP Partnership. FAO. URL: <http://www.fao.org/3/i0760e/i0760e04.pdf> (Last accessed: 13.01.2018).
17. WMU Strategic Vision Plan 2016-2019. WMU. URL: <https://wmu.se/docs/strategic-plan-2016-2019> (Last accessed: 13.01.2018).
18. World Maritime University. WMU. URL: <https://wmu.se/about/imo-wmu> (Last accessed: 13.01.2018).

